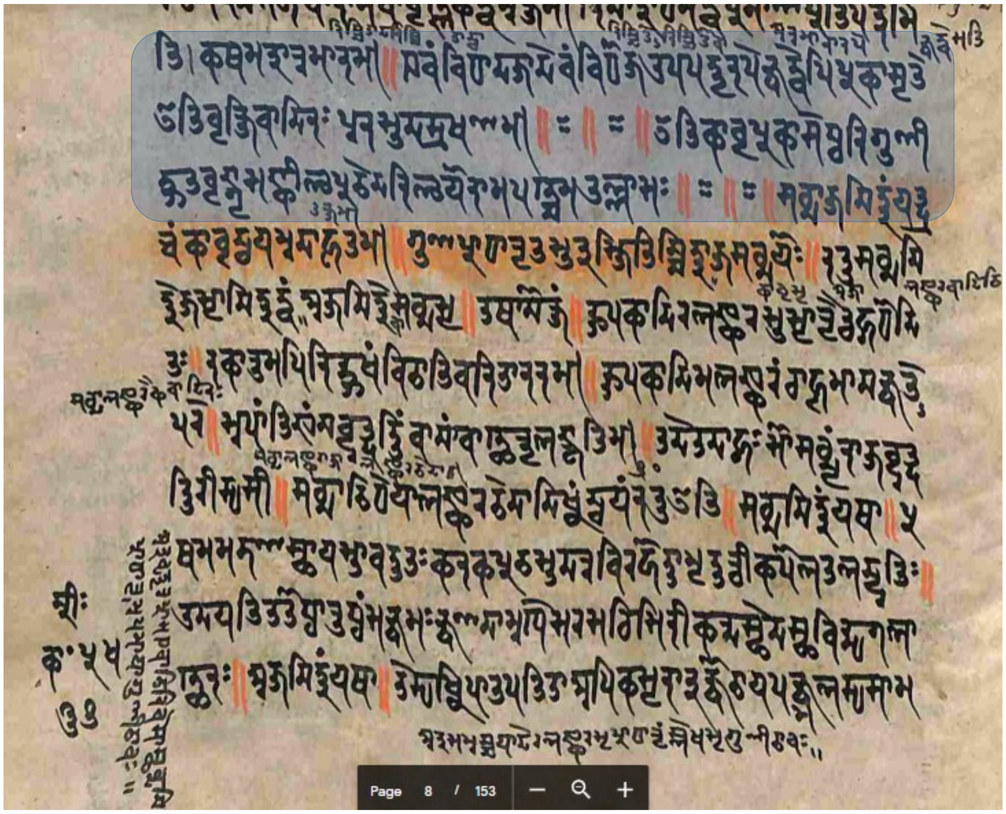
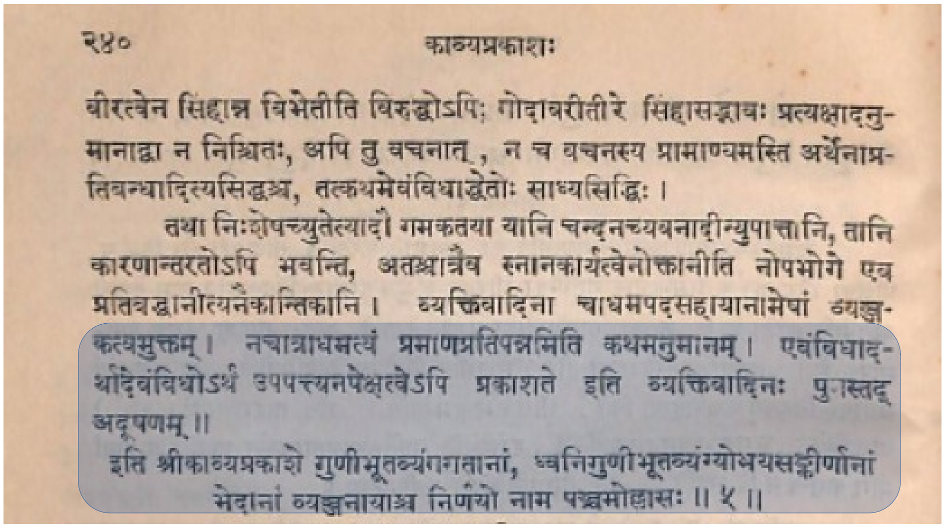
2 Manu 1.pdf **Title : Kavya Prakasha (by Mammata Bhatta)**

२४० काव्यप्रकाशः

वीरत्वेन सिंहान्न बिभेतीति विरुद्धोऽपि; गोदावरीतीरे सिंहासद्भावः प्रत्यक्षादनुमानाद्वा न निश्चितः, अपि तु वचनात् , न च वचनस्य प्रामाण्यमस्ति अर्थेनाप्रतिबन्धादित्यसिद्धश्च, तत्कथमेवंविधाद्धेतोः साध्यसिद्धिः ।

तथा निःशेषच्युतेत्यादौ गमकतया यानि चन्दनच्यवनादीन्युपात्तानि, तानि कारणान्तरतोऽपि भवन्ति, अतश्चात्रैव स्नानकार्यत्वेनोक्तानीति नोपभोगे एव प्रतिबद्धानीत्यनैकान्तिकानि । व्यक्तिवादिना चाधमपदसहायानामेषां व्यञ्जकत्वमुक्तम् । नचात्राधमत्वं प्रमाणप्रतिपन्नमिति कथमनुमानम् । एवंविधादर्थादेवंविधोऽर्थ उपपत्त्यनपेक्षत्वेऽपि प्रकाशते इति व्यक्तिवादिनः पुनस्तद् अदूषणम् ॥

इति श्रीकाव्यप्रकाशे गुणीभूतव्यंग्यगतानां, ध्वनिगुणीभूतव्यंग्योभयसङ्कीर्णानां भेदानां व्यञ्जनायाश्च निर्णयो नाम पञ्चमोल्लासः ॥ ५ ॥

Ref : https://archive.org/details/TheKavyaPrakashOfMammataBhattaPt.MadhusudanShastri/page/n283/mode/2up

मद्यग्लामरस्कृत्माइलेवरवेडूत ,वेङ्गतेअजिकच्छत्रउनूस्त्रैवकेवलमा डतिस्वरिकरः ॥ ॥

सेसुतिवपुषामृकुपमप्रचपस्कामृ विज्ञैवमूतीतुः ॥ कोलसुमकृत्यवेरसू

भूमसवैकेयेमरुमडउवल्लमस्कृदुवामूयवैरमामूयमूमकृतमामवस्लेवनयु

कवमुमिमकृपुयुतिकवैमलूमजितेरवेरमावगमडतिविमितुमुरौमूमारु

विमरुवूपमम्येः मूतीतिमारुममहृदेमूकेवमुहृदमू ॥ गतेमुमकेतृमू

मूमज्ञितवयेरमहृयाः ॥ कस्मवल्लृजतंवेमजितुलापिमुतमवुलंसृजव ॥

मठेमरपकुमज्ञाउमीविकाविस्ववाममजमूडूजिं ॥ उहृदेमापीतहृतुमि

गतहृवेरविवयमूमठेमेपिविषयमूमठेमेपियमूकेवंउनूमिमापिनीलानीलामे

ठेदेवमूता ॥ उक्तंजि ॥ स्वयमेवाजिठमेठमेदेतुपायुक्तिमूपजूमः कवु

ठेमस्त्रे ति ॥ वामकृवमजपेहृवृह्नुकवंतु उमवयदेवमेपीतिरवामकेवमव

वृह्नकेवमा ॥ किम ॥ वालीवकेनृहृदमेमूतीयमावमुडमाठिवृहृवाहंमुक

पामवयरविमृमूतिउति उरमुलीकृतवृकृमूतहृदकृतेपूअः सुमवृद्धः रठि

ठयेः मूतीतिपद्यमवउरक्सृवृपायमूविषयकमवल्लमुतमा ॥ रवेरामेस्मिम

मूरलकेजःकडरहं
केउवमेजवंवं ॥

[illegible]

सर्वं सज्जति तनुत्रं मारम्भं तद्भुविसर्म ॥ पद्मभपि मुसलस्वात्कं मलयत्वम्

वद्ध्रुमेमयति ॥ कोष्ठासि स्वमञ्च समायम्योन्नेयम स न्तरमेलमाउपाउ

मरुद्भवम्भोलमलाठिरतम्भाठ नवमद्भमयवमनः ॥ परिस्तु न्दीतम्भाके

नवमनन्न भविषयद्वैरलाम्भरम्भितृ रहवपदं येरगतवन्न ॥ विवेकमर्षं

भाम्प्रमितभक भेनगन्देविकरत्नेप्र तुलनयातिमकुंपमक्रन्ते ॥ भ्रयं

वरमेकेविलपउतिरक्तुकवउति मितेभ्याठिनृ, स्कृउरन्तिुमवेठिलरु

विठि ॥ कासवंस्पनीतरिलकवपलीकेरगतंकृ न्नमेनंडम्भुत्ति मिमकरभापा

प्रतिमानिः ॥ भमभभउन्नलभमन्नान्तविस्मनउवक्रिन्नीपरिखुन्द ॥ क्रितिति

लकेद्वयितलन्तविमस्कृ रमक्रूपगापिकालिमी ॥ ॥ मुठवेत्तिमुक्तिमुदः

भुक्रियकृपवन्तरभा ॥ भ्रयेमुदेकरयेःकृपंवन्तभंमतुनुंम ॥ उमा ॥ पम्ब

सङ्ख्विभरविकरतिवितउंमृप्यायितृत्मस्त्रैरभल्लकुरकृत्रभापम

रमिभलप्रलिप्रभाविप्रय ॥ पभरभठिलयमदवरतमलन्तुवेतुम्सु

(Marginal and interlinear glosses in smaller hand surround the text block: above, right, left and below.)

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

संमतः
पु॰

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ष्टरः ॥ द्वितीयावर्गे केवलमकर्मकं प्रथमं तु यथा ॥ [illegible] पातुं गमुतं॥

कुत्समदतु विरमयमिमयातुं प्रत्रिय मक्त्रैः ॥ उमिति [illegible] ज्ञीत्नेमवे

रमूप्रत्नैः पथिपथिकवप्रतिक्षिहितवीक्षितम ॥ [illegible]

[illegible] ॥ यथा ॥ यथं [illegible] पीतु [illegible]

[illegible] ॥ यथं [illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ यथा

वा ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ यथा वा ॥ [illegible]

श्रीः
क० धू० म
२७

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

प्रतीयते, [illegible] विवक्षितः । [illegible] ॥ यथा ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ यथा वा ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ यथा ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] यथा ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥
[illegible] ॥ यथा वा ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]

श्रीः
[illegible]
२७

रूपं ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] विवेकख्याति [illegible] ॥ विवेकख्याति [illegible]

[illegible] विवेकख्याति [illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ [illegible]

नकृत्यमुंडियैगिरिकल्पद्रुमपि दूरकारकोटिपूर्ण ॥ यत्र पुष्पैः कुसुमैरेषगतीन
ल्लक्ष्यत्रुमसमुत्पुष्पमम्ली फलसमम्ल समकुसुमैर्विमित्रुमा ॥ मर्कट
यमाद्रुमम्ली फलसमममल्लमुत्पामैर्विमितितिमरियमङ्कवासमा ॥ कथ
मेघतिमाङ्गसमकुमुमैर्वकुरेला काङ्क्षकरे ज्ज्वरियमकुमाङ्गसमसुम ॥ नवकर
गुरुरियमफलं ॥ वकुलमुकुलं समरसमुत्पवमतिमन्मेला नवानसमुरगजकृ
तेमुवीटमादि करला पदमाद्विला सुममकुः ॥ वाजिरेपं सुमतसमिर
परिमितरैवमसुकुठीकृं मसुतुमन्मसि विक्रमवरिपतिसुमनाठल
खः ॥ मगसेला नवेति रियमेरवासूः ॥ सूमं सूमलि मानमानयतठेला मुमे
धीकृमके मङ्गलनुमषषयसूजरतसुकेकृलानं मितमा ॥ मकुसुलवतकृ
ल्लक्ष्मकला मवृद्धजिलापदकेयेरसुकुमजं कृममसमिमसुसुकाव द्दि
कुः ॥ मरहे द्धीमितिसूमावि मसषेवासूः ॥ कल्लोलवल्लितमाधद्रमधजरे
रङ्करत्रमनिमकरकरमावमंमकुः ॥ किंकेसुठेवाजितठवतेरमयामक्ष

श्रीः
का॰ पु॰ म
२५

[illegible]

५०

[illegible]

[illegible]

[illegible]

संयोगः समवायः भूमिकुः समवृत्तः। विभूयेर्नैरूमितुसमवृत्तविरुद्धः आद्यस्य मकस्मिक्रूटे दैत्रमयद्वा। विरोधिकवद्यादकत्।
मजातृवस्तुरेव। स्वरूपेत्रमापूर्वलं। स्वक्रमेण स्वस्व कलिकूर्मसमवायेन दृश्यः। स्वरूपसमवृत्तावृद्धिमानिति समवायाति
कार्य मात्रिणि। समवृत्तं तद्वृत्ति नियमः कार्य इति वक्तव्यं। पेटक सुखिनी। इमे दोष विशेषः। कालाकालविशेषः। द्
विः स्त्रीपुंस्त्वादिः स्वरूप द्रुतादि॥ एते समवृत्तस्य रवच्छेदे। समाजवृत्तादि विशेष भाति विशेष स्वरूपजन्य स्यादिति देवरः॥
समवस्तु सरूपइति कविसवृत्तस्य भूमिकुः स्वच्छन्दं समवृत्त्यस्य इति नियमः। स्वच्छन्दस्य रूपइति भूमिकुः स्वच्छन्दस्य विरुद्धस्य समवृत्तस्य
नियमः। समलावृत्ति विति भाजमाने समसवृत्तस्य यतो नियमः। सम वृत्त इति कर्तुवीरक्षवर्यैः वद्यादकत्वं
समवृत्तस्य नवे स्मृत्यर समवृत्तस्य कर्तुवीर नियमः। स्तुतं तल इति स्वरूपं समवृत्तस्य दलस्य त्रमापूर्व स्वरूप समवृत्त
मित्र नियमः। सर्वदा रतिदेव तत्र समवृत्तमप्युद्धत्क क्षयाः स्ववृत्ते देवस्य स्वस्य वेदवृत्त्येन सम्यग्दर्शन स्फुटि
नियमः। कपितेमकामपुल इति समस्त्रुत सक्लस्य पिमकालपुल समवृत्त कोपल्लिनकृत्तमो नियमः। समस्त्रस्य लक्ष्यपदकौ
पः समस्तवत्। देवस्य यागाङ्गे इति द्वयागादि समवृत्त द्विगुरवैति वाक्यस्य रूप समवृत्त समवायादि कर्तव्य समवृत्तसंसर्गे
नियमः। स्वकर्दवसमवृत्त मात्रिक द्वारादि समवृत्त रागवैति वाक्यस्य पिसमैत्र नियमः। मधुरमधुः कोकिल इति मध
समवृत्त मकारत्व कविरोपि कोकिलस्य कोमलस्य स्वरूपस्य इति नियमः। पक्षवैद्यादिकसमाप मिति समवृत्तस्य रवैविदेवि
कस्माद्गुणविफलरवे रूपस्य समाप्तस्य इति नियमः। यद्यपि स्वतः त्वादि रवपिकस्माद्गुण कलं उक्तविमस्यास्य संवृत्तयेवयेष्टं।
समाप्ति मान्यस्य समवृत्तविरमन्त्र। इदं द्वयोमेष इति तारच्छि कविरोपिया सेव्य समवृत्त इति पदकार्यत्व
लक्षणीकृत्य स्वमान्य लक्षितियमः। मितृकृतविशि मितृक्त समवृत्त चिरिक लाविमेष रूप वे नियमः। उक्तैवारैवन्तौ॥
मितृकृतिमितृ समवृत्त उरक मिवेदि करपमक द्वित्व सकृत् दृष्टिरियमः। चलि स्वरूपेण रूपैववतो नियमः॥
दस्य रूपिति। दस्यः सद्गः कउपिर यस्यैतिवृत्त वृत्तिजे स्फुटि पदेनद्वं। दस्य समवृत्तमः गणपितः इति उत्पदयो स्वरूपदेत
उक्तमितिस्मृत विमेषेणत्व विमेष्ठवरं। यज्ञावेदेर उपकर्वैत्र इति रेप हृ उमितरः॥ ॥ स्वादि रूप ॥

[illegible]

[illegible]

श्रीः
क·पू·म
३२

[illegible]

[illegible]

द्वैविध्यमिति मत्वा इल्लक्षणं मनैकल्कमनुवं प्रत्ययितः केवलम् इमगात्किग्लक्षणमपतः

जनुमकनुष्ठवी ॥ सरकेत्यपीतरुसत्क्रिमुल्लावृत्तः नवकृपतृ उम्पृत्रि

वृत्तेः पाः ० स्यपरनुमध्येचाशृषेत्वाक्रगीकुउश्नुत्वंरसादि ॥ स्वरवृत्तः रक्तु

पंच ॥ स्वयंमरमनेकुद्वीपीनसुनविमयदः ॥ वाङ्कुनयानपस्यनीवीवीवि

मंमनः कनः ॥ स्वरमन्वेः कनम्प्रह ॥ केलभालयठलतामेमवनमाविव

त्रिरुलतक्वृत्तिः पामवापद्रुद्रिजिविकुवममवम्मनरुपवनभा ॥ मपवन

तुममसुयेवमुमरन्कुनवययावेरुयैः कात्रिकेकवमाहकानमरमामहः

ममक्षरउ ॥ सरलवृहवमः ॥ सकुल्लः पवितः सूवत्रिगिरयसूठनमुसामू

गयसुनेरावापिविहुडीकिमयिनलारुमिरुहुंरमः ॥ सुमुहेलमहृमृत्ः

सुत्रिमिदधसुत्रिमियावसुवसुवमिरुकिमिमुंसाउसुवकुलोवामसुत्रेममिमू

तः ॥ सरकविधयोरहूपूठवेरालविधयषरगिकंवृह ॥ वस्तीकृहनापक्षि

धंमनरमनेः तुः पसूतुंपुयमां क्षिधत्रिधलयत्रिलात्रिपावितः समुत्रिरु

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]